

PULSZKY TERÉZ

A bécsi kongresszus világraszóló karneválja lezajlott, a szabadság, egyenlőség, testvériség álmát elfelejtették az emberek. A fiatalság vágyódott ugyan a nagy teszesztő nyugalomban új eszméknek vihart támasztó friss szele után, de Metternich éber szemekkel és vas ököllel vigyázott Európa nyugalomára, cenzúrájával még a gondolatot is elfojtotta az emberekben. Csak a Lajtán túl nem tudott rendet teremteni. Ott valami furcsa mámor szállta meg a szatmári béke óta alvó nemzetet, öregek meg fiatalok ősi jogokról, reformokról, szabadságról álmodtak. Bécsben csodálkozva hallgatták a Magyarországból jövő híreket, hogy a mágnások, akik magyarul nem is tudnak, milyen lelkesedéssel karolják fel a tudomány, színház, irodalom ügyét. Mindenki a költők szavára figyel, vállvetve dolgozik a szebb jövőért. És a császárvárosban nagy érdeklődéssel olvasták az Augsburger Allgemeine Zeitung magyarországi tudósításaiban, hogy mit is akar tulajdonképpen ez a mindig nyugtalan, mindig rebellis nemzet?

Walter bankár házában, a régi Rasumovsky-palotában, ahol hétfő esténként Bécs szellemi elitje gyűlt össze és ahol kivétel nélkül minden híres idegen is megfordult, aki Bécsbe elvetődött, sok szó esett a magyar törekvésekről. Tilos volt ugyan politikáról beszélni, de hiába, mégis az volt a legérdekesebb téma, meg a házikisasszonyt, aki az intézetben magyar leányokkal nevelkedett együtt, már gyerekkora óta érdekelte ez a büszke, önérzetes, idegenszerű nép. És mert Bécs egyik legünnepeltebb leánya, a szép Walter Teréz a liberális eszméknek is őszinte rajongója volt, kíváncsian figyelte, vajjon kivirágzik-e itt, a szomszédban a szabadságnak olyan nagy lelkesedéssel, odaadással ápolt fája?

A magyar kancellária egyik magasrangú hivatalnoká vitte el a fiatal Pulszky Ferencet Walterék fogadóestélyére, hogy ott Hamburg magyarbarát követének, Graffen-nak bemutatassa. Az öreg urat éppen aznap nem találták ott, de ott

volt Pulszkynak egy régi, jó ismerőse. Egész este azzal volt, a házikisasszonyt éppen csak üdvözölte. Az eperjesi unalom, a kisváros sivár pletykákban és kicsinyes intrikákban kimerülő társasélete elől menekülő fiatalembert valósággal felüdítette a Walter-ház igazi nyugateurópai levegője. Olyan jól érezte ott magát és annyira megtetszett neki a szép barna házikisasszony is, akinek kiváló tulajdonságairól egész Bécs olyan őszinte rajongással beszélt, hogy következő hétfőn megint elment hozzájuk. Most már nem is nézte, talál-e régi ismerőst? Egyenesen Terézhez sietett, vele beszélgetett és valósággal el volt bűvölve, látva a mosolygó arcú, szép barna leány nagy tudását, alapos műveltségét. És Teréz azért cseppet sem tudakos! A kékharisnyák kellemetlen fölényének nyoma sincs benne. Ennél a második találkozásnál már érezte Pulszky, hogy megtalálta azt a leányt, akiről mint ideális feleségről álmodott. Pedig ezt eddig még remélni sem merte, olyan nagyon sokat kívánt ő attól a leánytól, akivel majd életét megosztja. Úgy érezte, hogy egy életen át tartó, igazán annak nevezhető boldogság csak akkor, csak úgy képzelhető el, ha „férj és feleség szellemileg kiegészítik egymást, ha az asszony férjének törekvéseit és eszméit megérti és méltányolja, ha az életről, vallásról, politikáról táplált nézeteik nem térnek el egymástól, ha a feleség férjét lelkesíti, a csüggedés óráiban vigasztalja, hozzá minden körülmények közt hű marad, ha lényük igazán összeolvad, mert csak akkor igazi házastársak.”

A Bécs társaséletét jól ismerő fiatal politikus tudta, hogy nagyon nehéz feladat lesz Walter Teréz szerelmét elnyerni, mert ennek a leánynak kezéért Európa minden sarkából a híres, előkelő és gazdag kérők egész serege verseng. Akadt köztük albán trónkövetelőtől amerikai milliomosig minden fajta fiatalember. A szép és tehetséges leányért, a küzdő fiatal tehetségek lelkes mecénásáért mindenki rajongott, megértő barátságával Bécs legkiválóbb szellemei dicsekedtek. De Teréz szíve eddig még nem szólalt meg. Minden kiváló, érdekes fiatalember társaságának örült. Természetes, hogy az Augsburger Allgemeine Zeitung európai hírű, szellemes tudósítóját is szívesen fogadta, hiszen a fiatal Pulszky hazája jövőjének, a szabadság eszméjének lelkes harcosa, ezenkívül mint kiváló archeológust is mindenhol elismerték. Első találkozásuknál alig pár szót váltottak, de Teréz unokafivére,

Pulszky Teréz

Breda gróf, aki megfigyelte őket, már akkor megjósolta, hogy ennek a megismerkedésnek házasság lesz a vége. „Teréz hóbortos, Pulszky is bolond, lehetetlen hát, hogy ne találjanak egymásra és meg ne értsék egymást.” És a jóslata beteljesült. Teréz is érezte, hogy most eljött az igazi, akire mindig várt és alig pár heti ismeretség után, 1845 május elsején meg is volt az eljegyzés, augusztusban meg az esküvő. A bécsi társaság elkényeztetett kedvence kezét nyújtotta a magyar jövő egyik reményének és követte őt a Lajtán túlra, új hazájába, Magyarországra!

Pulszky Teréz szívesen jött ebbe az ismeretlen, idegen országba. Nem bántották a rossz utak, primitív viszonyok, megszokott bécsi környezetét, a régi kultúra ezer szépségét nem nélkülözte. Megérezte és élvezte azt a nagy összetartást, szeretetet, ami minden magyar nemest egy szorosan összetartozó család tagjának tekint és ami abban, hogy a gyerekek az idegen felnőttet is bátyjuknak, nénjüknek szólítják, olyan meleg, megható formában nyilatkozik meg. Azt a lelkes, lázas akarást látta itt, ami kultúrát akar teremteni a magyar pusztán, lelki szemei előtt neki is ott lebegett a dicsőséges magyar jövő, ami felé ugyan különböző utakon, de egyforma hittel és lelkesedéssel igyekezett minden hazafi. És bár Teréz mint bécsi leány ismerte az intéző körök reakciós érzelmeit, tudta, hogy a magyarságra nagy és nehéz küzdelem vár, mert minden törekvésüket igyekeznek majd elgáncsolni, Kossuth zsenije, lenyűgöző egyénisége őt is rabul ejtette. Hitt és bízott a jog és tehetség győzelmében, az igazság végső diadalában.

Pulszky Teréz igazi magyar asszony lett. Az országút mellett fekvő szécsényi kastély soha nem volt vendég nélkül. Aki arra utazott, betért a fiatal párhoz és Teréz mindenkit a legnagyobb szeretettel fogadott. Újságok, vendégek hozták a híreket az ország, egész Európa izzó, forrongó hangulatáról, ami hamarosan véget vetett a szécsényi boldog, idilikus életnek is. Az események lázas forrataga Pulszkyt is magával ragadta. Először Bécsbe mentek, ahol mint a király személye körüli minisztérium államtitkára figyelte az eseményeket, élesztette Bécs forradalmi mozgalmát, a magyar szabadságtörekvések legbiztosabb, vagy talán egyedüli támaszát. Teréz férje minden gondolatát, minden érzését megosztotta. Nem próbálta arról az útról eltéríteni, amelynek végén ugyan ő is

a diadalt látta ragyogni, de azért azzal is tisztában volt, hogy csak súlyos megpróbáltatások, szenvedések, áldozatok árán jutnak majd el oda. Bátor volt, mint a legendás római asszonyok, akik maguk adták a pajzsot hadba induló férjük, fiúk kezébe. Panasz nélkül, hősiesség önmegtartóztatással, csodálatos hittel búcsúzott férjétől, mikor Pulszky hamis útlevelel, álnéven indult útnak, hogy ellenséges seregeken, országokon keresztül Angliába jusson, ott szerezzen segítséget, támogatást a küzdő, vérző magyar szabadságnak. Pulszky útja Galicián vezetett át, ahol minden uccasarkon olvashatta, hogy ezer forint jutalmat kap, aki őt elfogja, a hatóságnak kiszolgáltatja. Szerencsésen mégis kijutott Angliába, de feleségét nem tudta értesíteni, hogy megmenekült, biztonságban van.

Teréz szüleinek is hiába írt és Walteréktől sem jutott át semmiféle üzenet a harcvonalon. Szegény fiatal asszony egyedül, minden támasz nélkül maradt Szécsényben, két pici fiával, harmadik gyermekét várva. Azután még otthonát is el kellett hagynia. Az osztrákok közeledtek és amikor legnagyobb szüksége lett volna nyugalomra, szeretetre, ápolásra, 1849 csikorgó telén Teréz gyerekeivel a Kárpátok egyik eldugott udvarházából a másikba bujdosott. Most ismerte csak meg a magyar vendégszeretetet a maga igazi, önfeláldozó nagyságában. Az éjjel, pici gyerekekkel érkező asszonytól senki még a nevét se kérdezte. Jobb azt ilyen zavaros időkben, amikor talán még a falnak is fülei vannak, nem tudakolni. Látták, hogy bajban van, menekül, ápolásra szorul. Szeretettel fogadták őket, gondozták, rejtegették és csak akkor engedték tovább, új menedéket keresni, amikor már tudták, hogy nincsenek biztonságban.

A tavaszi dicsőséges hadjárat újra élesztette a csüggedők reményét, Teréznek is visszaadta otthonát. De nem sokáig élvezte a nyugalmat, biztonságot. Barátai egyre sürgették, szerezzen útlevelet és menjen férje után, mert nem lehet tudni, Pulszky Ferenc családja meddig van itt biztonságban? Teréz és jó barátai Pesten, családja Bécsben kísérletezett, de az útlevelet sehogy sem tudták megszerezni. Azután biztatták, próbáljon kijutni Ausztriába, ott talán mégis tudnak majd érdekében valamit tenni. Emich Gusztávné megszánta a szerencsétlen asszonyt, nem törődve a veszéllyel, szobaleánya útlevelel vitte ki Terézt Karlsbadba. De ez az áldozat is

hiábavaló volt, Teréz csüggedten, kétségbeesve tért vissza Szécsénybe.

Nemsokára azután már ő is látta, hogy a katasztrófa elkerülhetetlen és azt is tudta, hogy milyen sors vár itt a rebellis feleségére. Elszenvedte hát a legsúlyosabb megpróbáltatást is. Gyermekeit hűséges jószággormányzójukra bízta, aki már menekülésük alatt is egyetlen támaszuk volt, vásárolt útlevéllal, egy idegen család jóakarására támaszkodva, útnak indult. Ausztrián mint üldözött vadak rohantak végig, mert minden állomáson osztrák spiclik egész serege szimatolt magyar menekülők után. Sőt még akkor se mertek megnyugodni, mikor már szerencsésen átlépték a német határt. Pulszky Teréz csak akkor lélegzett fel igazán, mikor Ostendében hajóra szállt. Most már eléri Angliát, a szabadság bevehetetlen várát, ahova nem ér el a reakció bosszúálló keze, ahol már menedéket találtak az orosz, olasz, meg a német emigránsok, ahova most lassan szállingózni kezdenek a magyar szabadságharc hajótöröttéi is.

Szenvedésekkel, megpróbáltatásokkal tele félév után végre újra együtt volt Teréz férjével. Pulszky minden erejét megfeszítve dolgozott a magyar ügyért. Jött Világos, a rémuralom és Pulszkyék látták, hogy hazatérésre egyelőre semmi remény. Birtokukat elkobozták, Walteréknek is lehetetlenné tették, hogy őket segítsék. A jólétben felnőtt, elkényeztetett asszony megismerte az anyagi gondokat, sőt a nélkülözést is. Férje eddig csak a magyar propaganda érdekében foglalkozott újságírással. De tollával ezentúl megélhetésükről kellett gondoskodnia. És Teréz nem ijedt meg, nem csüggedt el. Bayswaterban kis kertés házacskaát béreltek és mind a ketten buzgón, a legnagyobb lelkesedéssel dolgoztak, hogy gyermekeik, akiket nagyanyjuknak végül is sikerült Angliába küldeni, ne nélkülözzenek. A szomszédság nagy érdeklődéssel, kíváncsian figyelte az idegen család életét. Megállapították, hogy előkelő emberek lehetnek, mert az öreg Landsdowne lord kocsija gyakran áll a szerény kinézésű házacska előtt. De azért, úgy látszik, mégis szegények, mert olyan pontosan fizetik a fűszeresnél számlájukat, mint akik tudják, hogy nem számíthatnak hitelre.

A bayswateri kicsi házban az angol politikai élet vezető egyéniségei mind megfordultak. Eljöttek a leggőgösebb arisz-

tokraták is és idejöttek „haza” a tanácsra, támogatásra szoruló vagy csak néhány meleg, baráti szóra vágyó szegény magyar menekültek. Pulszky volt a leglelkesebb szószólója, a legfáradhatatlanabb istápolója az emigránsoknak, felesége volt az egész magyar kolónia szerető, gondoskodó anyja, buzdító, éltető lelke, akiről joggal mondhatták barátai, hogy még a száműzetés kemény, keserű kenyerét is bájjal eszi.

Pulszky munkásságát elsősorban a Törökországba menekült Kossuthnak és társainak sorsa foglalkoztatta. Az ő propagandájának eredménye volt, hogy Törökország nem adta ki a menekülteket Ausztriának és hogy Anglia is egységesen Kossuth mellett foglalt állást. Mikor Kisásziában már biztonságban voltak, szabadulásuk útját kezdte egyengetni. Az osztrák rémuralom dühöngése az egész világot megdöbentette és minden rokonszenv a szenvedő magyarság felé fordult. Ennek felidezésében és ébrentartásában igen nagy része volt Teréz „Egy magyar hölgy naplójából” című könyvének, amelyben a negyvennyolcas eseményeket, izgalmas bujdosását, menekülését írta le drámai erővel. Könyve angolul és németül egyszerre jelent meg és nemcsak mint irodalmi mű aratott nagy és megérdemelt sikert, hanem a politikai propagandában is hihetetlen jelentősége volt. Mikor a kiadó látta, hogy Magyarország mennyire érdekli a közvéleményt, azonnal megbízta Terézt, ismertesse egy könyvben a magyar mondákat, népszokásokat.

Az egész világ nagy szimpátiája végre meghozta gyümölcsét. Amerika közbelépett Kossuth érdekében, a szabadság országa meghívta a szabadság hősét. Az Egyesült Államok kormánya hadihajót küldött Törökországba az ott sínylődő magyarokért. Az egész londoni emigráció a legnagyobb lelkesedéssel várta Kossuthot, aki egy hónapot töltött Angliában, beszédekert mondott és olyan benyomást gyakorolt a közvéleményre, mint ő előtte idegen még soha. Azután hajóra szálltak, eleget tenni az Egyesült Államok meghívásának, megköszönni, hogy annyi szeretettel karolták fel ügyüket. És túl az óceánon is barátokat akartak a szerencsétlen, letiport magyarságnak, a szabadság lehanyatlott zászlójának szerezeni.

Pulszkyék is Kossuth kíséretéhez csatlakoztak. Az átkeelés alatt Teréz nagy önfeláldozással ápolta a beteg Kossuthné, aki ekkor mesélte el neki Magyarországból való menekülése

izgalmas történetét. A kis társaság Ellis Isländen lépett először Amerika földjére. Itt már meg is kezdődött a legnagyobb ünnepek szakadatlan sorozata, ami nyolchónapos körútjukat kísérte. Hatóságok és a lakosság valósággal versenyeztek, hogy ki fogadja nagyobb szeretettel, több tisztelettel a szabadság hőseit. Kossuth emberfeletti munkát végzett. Angolul, németül, franciául szónokolt, hódoló küldöttségek százait fogadta, mindenkivel beszélt, mindenkivel kezét szorította, végnélküli bankettekén vett részt és mindenhol, mindig új, lelkesítő formában beszélt, agitált a magyar ügyért. Néha a fáradtságtól már szinte összerogyott, pedig Pulszkyék ahol csak lehetett, megkímélték. Teréz egyízben még autogramokat is adott, amikor lelkes amerikai asszonyok ezzel a kérelemmel akarták Kossuthné rövid pihenését megzavarni. Teréz nagyszerű emberismeretére, páratlan tapintatára, amellyel vendégeit is mindig elragadta, soha nem volt olyan nagy szükség, mint ezen az úton. Rengeteg nehézséget hárított el a kis expedíció útjából, mert a sokféle ember és még többféle szokás közepette csak ő ismerte ki magát. Mindig eltalálta a megfelelő hangot, mert ha nem is tudta, de feltétlenül megérezte, hogy mit kell csinálni, mondani. Ahol megjelent, elsimultak az ellentétek és ahol megismerték, mindenhol megszerették. Talán egyetlen olyan városban sem fordultak meg, ahol ne kérték volna őket, hogy szakítsanak az emigránsok szomorú és bizonytalan sorsával, hozzák el gyermekeiket, telepedjenek le Amerikában. S mikor Pulszkyék azt felelték, hogy ők már nem tudnak új hazát keresni, azt ajánlották, küldjék hát ki legalább gyermekeiket, hogy azokat szabad és boldog amerikai polgárokká neveljék. Bostonban egyetemi katedrát ajánlottak fel Pulszkynek, de bár jól tudták, hogy mostani életük izgalmas bizonytalanságával szemben ez a biztos jövőt, a teljes gondtalanságot jelentené, a hazatérés még még ködös, távoli remény képében is alig szerepelhet, még gondolatban sem tudtak hazájukhoz, a magyar ügyhöz hűtlennek lenni. Sok jó barátjuktól szeretettel vettek búcsút és visszatértek Angliába.

Az elnyomók gyűlölete kissé enyhült. Pulszkyék már nemcsak leveleket kaptak, magyar, bécsi vendégek is egyre sűrűbben keresték fel őket. A hat gyerek nevelése ugyan sok gonddal járt, de azért angliai életük egyre kellemesebb volt.

Pulszky politikai és újságírói munkássága mellett tudományos kutatásokra is talált időt és alkalmat. Különösen mint az antik gemmák alapos ismerőjének volt európai hírnéve. Amint anyagi helyzetük jobbra fordult, nagy lelkesedéssel foglalkozott vésett kövek gyűjtésével. Egyízben szomorú szívvél mondott le néhány különösen értékes és szép darab megvásárlásáról, mert anyagi erejüket túlságosan igénybe vette volna. Felesége akkor titokban egy nyakékét adta el, hogy férjét az óhajtott kövekkel meglephesse.

Dickens, Thackeray, Landseer, Cobden, az irodalom, művészet, politika vezető szellemei tartoztak baráti körükhöz. A nyarat rendszeren Wight szigetén, az orosz forradalmár, Herzen Sándor családjával töltötték. De bármennyire megszerették Angliát, bármennyire szerették ott őket, az Olaszországba való költözés gondolatával mégis egyre határozottabb formában foglalkoztak. A politikai helyzet megváltozott, a magyar szabadság jövője egyre inkább az egységes Itália megvalósulásával kapcsolódott össze. Pulszky archeológiai munkásságának is egészen más tér kínálkozott ott, mint Londonban. Csábította őket az ottani élet olcsósága is, bár ekkor már remélték, hogy jó embereiknek sikerül majd a szécsényi birtokot, Teréz vagyónát feloldatni a zár alól.

Pulszky, mint Kossuth politikai megbízottja és a „Daily News” levelezője, 1859-ben költözött Turinba, ahol eleinte minden erejét az erjedő, forrongó politikai viszonyok vették igénybe. Most Garibaldi volt a magyarság reménye, akihez Pulszkyt nemcsak a közös cél, a közös ellenséggel való küzdelem fűzött, hanem őszinte, meleg barátság is. Az olasz szabadsághős sokszor volt vendégük, ők is gyakran látogatták meg Caprerán, ahol Teréz jó barátnő gondosságával hozta mindig rendbe Garibaldi elhanyagolt háztartását.

Garibaldi első diadalmas hadjárata után a politikai élet újra elcsendesült. Most már senki sem remélte, hogy idegen hatalom közbelépése lendíthet a magyar szabadság sorsán. Amnesztiát kérni nem akartak, a Pulszky-család a végleges száműzésre rendezkedett be. Olaszországba, Firenzébe költöztek, ott egy régi kolostorból átalakított palotát béreltek.

Birtokuk felszabadult, anyagi gondjaik nem voltak. Pulszky abbahagyhatta az újságírást, hogy most már teljesen tudományos munkájának éljen.

Terézt egy gyönyörű, régi olasz palazzo termeiben újra az elragadó háziasszony, a nagyszerű anya, páratlan feleség szerepében látjuk. Pulszkyék szalonja válogatott nemzetközi társaság központja lett. Hatalmas terraszukon, ahonnan egész Firenzére a leggyönyörűbb kilátás nyílt, szombat esténként a város szellemi elitje gyűlt össze. Minden idegen boldog volt, akinek ajánlólevele lehetővé tette, hogy itt megjelenhetett. A legszebb környezetben beszélgettek, zene is gyakran volt. Minden művész a legnagyobb örömmel játszott az igazán válogatott társaságnak, mert ez kitüntetésszámba ment. És Teréz csodálatos háziasszonyi művészete azt is lehetővé tette, hogy miniszterek ellenük küzdő forradalmárokkal töltsenek együtt egy-egy kedélyes estét. Pulszkyék annyira megszerették Firenzét, hogy már az a terv is felmerült, megveszik a kolostort, a hozzá tartozó kis birtokkal együtt. De amint Magyarország felől a megértés, a kibékülés szelét érezték, sietve elvetették ezt a tervet. A porosz készülődés új korszak reményével biztatta őket, azzal, hogy talán végre mégis hazamehetnek.

A háborús bonyodalmak közepette Pulszkyék attól féltek, hogy miután ők nem tértek haza, Szécsényt újra zár alá veszik. Ezért elhatározták, hogy Teréz Károly fiával és két leányával hazamegy. Huszonegy évi házasság, tizenhét évi száműzetés után jött vissza Teréz Magyarországra. Alig pár hétig volt itthon, mikor Pulszky sürgönyt kapott, hogy leánya súlyos beteg, a király megengedte, hogy hazajöjjön. Mire a zavaros, háborús viszonyok közt hazaért, nemcsak Harriet leánya, hanem felesége is a gyilkos járvány áldozata lett. Pulszky Teréz akkor halt meg, mikor beteljesülés előtt állt életük reménye, hogy hazajöhetnek Szécsénybe, ott élhetnek békében és boldogságban, úgy, ahogy azt huszonkét évvel ezelőtt a Rasumovsky-palota kertjében sétáló boldog fiatal pár megálmodta.

Fiatalon, negyvenhét éves korában halt meg Pulszky

Teréz. Sok megpróbáltatás érte, sokat szenvedett. De ő a nagy idők igazi nagyasszonya volt. Benne éltek az egész Európát átformáló eszmék. A világ sorsát intézők közül a legnagyobbak voltak barátai. Mindenhol elismerték, mindenhol hódoló szeretettel vették körül a Bécsben született, de boldogságban és szenvedésben egyaránt magyarrá lett Pulszky Terézt.

Benedek Rózsi.